

Határozatok Tára

A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (második tanács)

2023. június 8.*

„Tagállami kötelezettségszegés – Utazási csomagok és kapcsolódó utazási szolgáltatások – (EU) 2015/2302 irányelv – A 12. cikk (2)–(4) bekezdése – Utazási csomagra vonatkozó szerződés felmondása – Elháríthatatlan és rendkívüli körülmények – A Covid19-világjárvány – Az érintett utazó által utazási csomag címén teljesített kifizetések megtérítése – Pénzösszeg vagy helyettesítő utazási csomag formájában történő megtérítés – Kötelezettség arra, hogy a megtérítést legkésőbb 14 nappal az érintett szerződés felmondását követően teljesítsék az utazó számára – E kötelezettségtől való ideiglenes eltérés”

A C-540/21. sz. ügyben,

az EUMSZ 258. cikk alapján kötelezettségszegés megállapítása iránt 2021. augusztus 27-én

az **Európai Bizottság** (képviselik: R. Lindenthal, I. Rubene és A. Tokár, meghatalmazotti minőségben)

felperesnek,

támogatja:

a **Dán Királyság** (képviselik kezdetben: V. Pasternak Jørgensen és M. Søndahl Wolff, később: M. Søndahl Wolff, meghatalmazotti minőségben)

beavatkozó fél,

a **Szlovák Köztársaság** (képviseli: B. Ricziová, meghatalmazotti minőségben)

alperes ellen

benyújtott keresete tárgyában,

A BÍRÓSÁG (második tanács),

tagjai: A. Prechal tanácselnök (előadó), M. L. Arastey Sahún, F. Biltgen, N. Wahl és J. Passer bírák,

főtanácsnok: T. Čapeta,

hivatalvezető: A. Calot Escobar,

* Az eljárás nyelve: szlovák.

tekintettel az írásbeli szakaszra,

tekintettel a főtanácsnok meghallgatását követően hozott határozatra, miszerint az ügy elbírálására a főtanácsnok indítványa nélkül kerül sor,

meghozta a következő

Ítéletet

- 1 Keresetével az Európai Bizottság annak megállapítását kéri a Bíróságtól, hogy a Szlovák Köztársaság – mivel a 2020. május 20-i zákon č. 136/2020 Z. z. (136/2020. sz. törvény; a továbbiakban: 136/2020. sz. törvény) elfogadásával bevezette a 2018. május 15-i zákon č. 170/2018 Z. z. o zázajdoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (az utazási csomagokról, a kapcsolódó idegenforgalmi szolgáltatásokról és az idegenforgalmi tevékenységre vonatkozó egyes feltételekről, valamint egyes törvények módosításáról és kiegészítéséről szóló 170/2018. sz. törvény; a továbbiakban: 170/2018. sz. törvény) 33a. cikkét – nem teljesítette az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatásegyüttesekről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2011/83/EU irányelv módosításáról, továbbá a 90/314/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2015. november 25-i (EU) 2015/2302 irányelv (HL 2015. L 326., 1. o.) 4. cikkével együttesen olvasott 12. cikke (2) bekezdéséből, (3) bekezdésének b) pontjából és (4) bekezdéséből eredő kötelezettségét.

Jogi háttér

Az uniós jog

A 2015/2302 irányelv

- 2 A 2015/2302 irányelv (4), (5), (31), (40) és (46) preambulumbekzdése értelmében:

„(4) A [szervezett utazási formákról szóló, 1990. június 13-i] 90/314/EGK [tanácsi] irányelv [(HL 1990. L 158., 59. o.; magyar nyelvű különkiadás 13. fejezet, 10. kötet, 132. o.)] tág mérlegelési jogkört biztosít a tagállamoknak az átültetés tekintetében. A tagállamok jogszabályai között ezért továbbra is jelentős eltérések mutatkoznak. A jogi széttagoltság magasabb költségeket okoz a vállalkozásoknak, és akadályokat támaszt azok előtt, amelyek több országban kívánnak tevékenykedni, így korlátozza a fogyasztók rendelkezésére álló választási lehetőségeket.

(5) [...] Ezen a területen a valódi fogyasztói belső piac megteremtése érdekében össze kell hangolni az utazási csomagokra és az utazási szolgáltatásegyüttesekre vonatkozó szerződésekből fakadó jogokat és kötelezettségeket, helyes egyensúlyt alakítva ki a magas szintű fogyasztóvédelem, valamint a vállalkozások versenyképessége között.

[...]

(31) Szükséges, hogy az utazók – a várható költségmegtakarítások, valamint az utazási szolgáltatások más módon való hasznosításából származó bevétel figyelembevételével megállapított, megfelelő és indokolt mértékű lemondási díj megfizetése ellenében – az utazási csomag megkezdése előtt bármikor felmondhassák az utazási csomagra vonatkozó szerződést. Biztosítani kell továbbá számukra a jogot arra, hogy díjmentesen felmondhassák az utazási csomagra vonatkozó szerződést, amennyiben elháríthatatlan és rendkívüli körülmények lényegesen befolyásolják az utazási csomag teljesítését. Ez kiterjedhet például a háborúra és más olyan súlyos biztonsági problémára, mint a terrorizmus, valamint az emberi egészséget veszélyeztető jelentős kockázatokra, például az úti cél helyén terjedő súlyos betegségekre, továbbá a természeti katasztrófákra, például az árvizekre vagy a földrengésekre, illetve az olyan időjárási körülményekre, amelyek következtében lehetetlen az utazási csomagra vonatkozó szerződésben meghatározott módon biztonságosan elutazni a célállomásra.

[...]

(40) Ahhoz, hogy a fizetéképtelenséggel szembeni védelem hatékony legyen, ki kell terjednie a befizetett pénzüsszegeknek az utazásszervező fizetéképtelensége által előreláthatóan érintett összegére és adott esetben a hazaszállítás előre látható költségeire. [...] Ez általában véve azt jelenti, hogy a biztosítéknak az utazásszervező utazási csomagok értékesítéséből származó bevételeinek kellően magas százalékát kell fedeznie [...] A fizetéképtelenséggel szembeni hatékony védelmet illetően azonban nem lenne helyénvaló figyelembe venni a nagyon valószínűtlen kockázatokat, például több jelentős utazásszervező egyidejű fizetéképtelenné válását, amennyiben ez aránytalan mértékben befolyásolná a védelem költségét, és ezáltal csökkentené annak hatékonyságát. Az ilyen esetekben korlátozni lehet a pénzvisszafizetési garanciát.

[...]

(46) Szintén helyénvaló megerősíteni, hogy az utazók nem mondhatnak le az ezen irányelvből eredő jogaikról, továbbá hogy az utazásszervezők vagy az utazási szolgáltatás együttes igénybevételét elősegítő kereskedők nem mentesülhetnek kötelezettségeik alól arra hivatkozva, hogy csupán utazási szolgáltatóként, köztes szereplőként vagy más minőségben járnak el.”

3 A 2015/2302 irányelv 1. cikke előírja:

„Ezen irányelv célja, hogy hozzájáruljon a belső piac megfelelő működéséhez és a fogyasztók lehető legegységesebb, magas szintű védelmének megvalósulásához azáltal, hogy az utazók és kereskedők közötti, utazási csomagokra és utazási szolgáltatás együttesekre vonatkozó szerződések tekintetében közelíti a tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek bizonyos vonatkozásait.”

4 Ezen irányelv 3. cikke a következőképpen rendelkezik:

„Ezen irányelv alkalmazásában:

[...]

6. »utazó«: minden olyan személy, akinek szándékában áll egy, ezen irányelv hatálya alá tartozó szerződés megkötése, vagy egy ilyen szerződés alapján utazásra jogosult;

[...]

8. »utazásszervező«: olyan kereskedő, aki vagy amely közvetlenül vagy másik kereskedő közbeiktatásával vagy egy másik kereskedővel együtt utazási csomagokat állít össze és értékesít vagy kínál értékesítésre [...]

[...]

12. »elháríthatatlan és rendkívüli körülmények«: az ilyen körülményekre hivatkozó fél által nem befolyásolható olyan helyzet, és amelynek [helyesbítés: olyan helyzet, amelynek] következményeit valamennyi észszerű intézkedés megtétele esetén sem lehetett volna elhárítani;

[...]”

5 Az említett irányelvnek „A harmonizáció szintje” címet viselő 4. cikke a következőket írja elő:

„Ha ez az irányelv másként nem rendelkezik, a tagállamok nem tarthatnak fenn és nem vezethetnek be nemzeti jogukban az ebben az irányelvben megállapított rendelkezésektől eltérő rendelkezéseket, ideértve az ezen irányelvben foglaltaknál szigorúbb vagy kevésbé szigorú rendelkezéseket is, amelyek az utazók eltérő szintű védelmét biztosítanák.”

6 Ugyanezen irányelvnek „Az utazási csomagra vonatkozó szerződés felmondása és elállási jog az utazási csomag megkezdése előtt” című 12. cikke kimondja:

„(1) A tagállamok biztosítják, hogy az utazó az utazási csomag megkezdése előtt bármikor felmondhassa az utazási csomagra vonatkozó szerződést. Amennyiben az utazó e bekezdés szerint felmondja az utazási csomagra vonatkozó szerződést, kötelezhető arra, hogy megfelelő mértékű és indokolt lemondási díjat fizessen az utazásszervezőnek. [...] [...]

(2) Az (1) bekezdésben foglaltak ellenére az utazási csomag megkezdését megelőzően az utazó lemondási díj fizetése nélkül jogosult felmondani az utazási csomagra vonatkozó szerződést, ha a célállomás helyén vagy annak közvetlen közelében olyan elháríthatatlan és rendkívüli körülmények merülnek fel, amelyek az utazási csomag teljesítését jelentős mértékben befolyásolják, vagy lényegesen befolyásolják az utasoknak a célállomásra való szállítását. Az e bekezdés szerinti, az utazási csomagra vonatkozó szerződés felmondása esetén az utazó a csomag fejében befizetett teljes összeg visszafizetésére jogosult, de további kártérítésre nem.

(3) Az utazásszervező felmondhatja az utazási csomagra vonatkozó szerződést és visszafizetheti az utazónak az általa az utazási csomag fejében befizetett teljes összeget, anélkül, hogy további kártérítést kellene fizetnie, amennyiben:

[...]

b) az utazásszervezőt elháríthatatlan és rendkívüli körülmények gátolják a szerződés teljesítésében, és indokolatlan késedelem nélkül, az utazási csomag megkezdése előtt értesíti az utazót a szerződés felmondásáról.

(4) Az utazásszervező visszafizeti a (2), illetve (3) cikk szerint megtérítendő összegeket az utazónak, az (1) bekezdés alkalmazása esetében pedig megtéríti az utazó által vagy nevében az utazási csomag fejében befizetett teljes összegnek a megfelelő lemondási díjjal csökkentett

értékét. Az utazó részére való visszafizetést, illetve megtérítést indokolatlan késedelem nélkül, de legkésőbb az utazási csomagra vonatkozó szerződés felmondását követő 14 nappal teljesíteni kell.

[...]

- 7 A 2015/2302 irányelvnek „Az irányelv kötelező jellege” című 23. cikke a következőképpen rendelkezik:

„[...]

(2) Az utazók nem mondhatnak le az ezen irányelvet átültető nemzeti intézkedések révén őket megillető jogokról.

(3) Az utazóra nézve nem kötelező erejűek azok a szerződéses megállapodások vagy az utazó által tett olyan nyilatkozatok, amelyek közvetlenül vagy közvetve ahhoz vezetnek, hogy az utazók lemondanak az ebből az irányelvből eredő jogaikról, vagy e jogok korlátozását eredményezik, illetve amelynek célja, hogy megkerüljék az irányelv alkalmazását.”

Az (EU) 2020/648 ajánlás

- 8 A Covid19-világjárvánnyal összefüggésben törölt utazási csomagok és szállítási szolgáltatások visszatérítésének alternatívájaként az utasok és az utazók részére felkínált utalványokról szóló, 2020. május 13-i (EU) 2020/648 bizottsági ajánlás (HL 2020. L 151., 10. o.) (9), (13)–(15), (21) és (22) preambulumbekkezdése kimondja:

„(9) A [2015/2302] irányelv [...] úgy rendelkezik, hogy amennyiben egy szervezett utazást »elháríthatatlan és rendkívüli körülmények« miatt törölnék, az utazók indokolatlan késedelem nélkül, de legkésőbb a szerződés megszüntetését követő 14 napon belül jogosultak az utazási csomagért befizetett összegek teljes visszatérítésére. Ebben az összefüggésben az utazásszervező utalvány formájában is felajánlhatja a visszatérítést az utazónak. Ez a lehetőség azonban nem fosztja meg az utazókat azon joguktól, hogy inkább a pénzbenei visszatérítést válasszák.

[...]

(13) A Covid19-világjárványhoz köthető sok utazástörlés fenntarthatatlan pénzforgalmi és bevételi helyzetet idézett elő a közlekedési és az utazási ágazatban. Az utazásszervezők likviditási problémáit tovább súlyosbítja, hogy az utazási csomag teljes árát vissza kell téríteniük az utazónak, miközben ők maguk nem mindig kapnak visszatérítést az utazási csomag részét képező, előre fizetett szolgáltatásokért. Ez de facto azt eredményezheti, hogy az utazási ökoszisztéma szereplői méltánytalanul osztoznak a terheken.

(14) Ha az utazásszervezők vagy az üzemeltetők fizetéseképtelenné válnak, fennáll a veszélye annak, hogy sok utazó és utas egyáltalán nem kap visszatérítést, mivel az utazásszervezőkkel és az üzemeltetőkkel szembeni követeléseik védelme nem biztosított. Ugyanez a probléma merülhet fel a vállalkozások közötti piaci tevékenységek viszonylatában is, ahol az utazásszervezők az előre fizetett szolgáltatások visszatérítéseként utalványt kapnak az üzemeltetőktől, amely üzemeltetők később fizetéseképtelenné válnak.

(15) Az utalványok vonzóbbá tételével növelni lehetne azok elfogadottságát az utasok és az utazók körében mint a pénzbani visszatérítés egyik alternatívája. Ez könnyíthetne az üzemeltetők és az utazásszervezők likviditási problémáin, és végső soron az utasok és az utazók érdekeinek védelmét szolgálná.

[...]

(21) Az utazási és a közlekedési ágazat szereplőinek esetleges további likviditási szükségleteit illetően a Bizottság 2020. március 19-én az állami támogatási intézkedésekre vonatkozó ideiglenes keretet fogadott el a gazdaságnak a jelenlegi Covid19-járvánnyal összefüggésben való támogatása céljából, hogy [az EUMSZ] 107. [cikk] (3) bekezdésének b) pontja alapján segítse a tagállamok gazdaságában bekövetkezett komoly zavar megszüntetését. [...]

(22) Az ideiglenes keret elvben minden ágazatra és vállalkozásra vonatkozik, beleértve a közlekedési és utazási vállalkozásokat is, és elismeri, hogy a közlekedés és az utazás a leginkább érintett ágazatok közé tartozik. Célja, hogy például a közvetlen támogatások, adókedvezmények, a kölcsönkhöz nyújtott állami garanciák és a támogatott állami kölcsönök lehetővé tétele révén orvosolja a vállalkozások likviditási problémáit. [...] A tagállamok ennek kapcsán dönthetnek úgy, hogy a közlekedési és idegenforgalmi ágazat szereplőit is támogatják annak érdekében, hogy az utasok és a fogyasztók jogai védelmének, illetve az utasok és az utazók egyenlő bánásmódjának biztosítása érdekében teljesíteni lehessen a Covid19-járvány miatti visszatérítési igényeket.”

9 Ezen ajánlás 1. pontja értelmében:

„Ez az ajánlás azokra az utalványokra vonatkozik, amelyeket az üzemeltetők vagy az utazásszervezők a pénzbani visszatérítés alternatívájaként és az utas, illetve utazó önkéntes beleegyezésével felajánlhatnak az alábbi körülmények fennállása esetén:

a) az üzemeltető vagy az utazásszervező 2020. március 1-je után a Covid19-világjárványhoz kapcsolódó okokból törli az utazást, a következő rendelkezésekkel összefüggésben:

[...]

5. az (EU) 2015/2302 irányelv 12. cikkének (3) és (4) bekezdése;

[...]

A szlovák jog

10 A 170/2018. sz. törvény 33a. cikke, amelyet a 136/2020. sz. törvény illesztett be a törvénybe, „A Covid19 okozta rendkívüli helyzetre vonatkozó átmeneti rendelkezések” címet viseli. E rendelkezés a következőképpen szól:

„(1) Amennyiben a Szlovákiában a Covid19 okozta rendkívüli helyzet vagy az utazási csomag célállomásán vagy útvonalának bármely pontján hasonló helyzet miatt lehetetlen az utazó részére nyújtani az utazási csomagra vonatkozó szerződésben meghatározott idegenforgalmi szolgáltatások alapvető elemeit, az utazásszervező jogosult:

a) javasolja az utazónak az utazási csomagra vonatkozó szerződés módosítását; vagy

b) értesítést küldeni az utazónak, amelyben alternatív utazási csomagot kínál, amennyiben az utazó nem fogadja el az utazási csomagra vonatkozó szerződésnek az a) pont szerint javasolt módosítását.

(2) Amennyiben az utazó elfogadja az utazási csomagra vonatkozó szerződés (1) bekezdés a) pontjában említett módosítását, és az utazási csomag e módosításból eredő ára eltér az utazási csomagra vonatkozó szerződés alapján már kapott összegtől, a felek egymás között rendezik az utazási csomagra vonatkozó szerződés módosításából eredő ár és az eredeti szerződés alapján kapott kifizetések összege közötti különbséget.

(3) A helyettesítő utazási csomagról szóló értesítést írásban kell megtenni, és azt – a felek eltérő megállapodásának hiányában – az eredeti utazási csomagra vonatkozó szerződéssel azonos tartós adathordozón kell közölni az utazóval. A helyettesítő utazási csomagról szóló értesítésnek különösen a következőket kell tartalmaznia:

a) az utazási csomagra vonatkozó szerződés alapján kapott kifizetések összege;

b) az a tény, hogy az utazási csomagra vonatkozó szerződésben meghatározott idegenforgalmi szolgáltatások alapvető elemei az utazóval egyetértésben a helyettesítő utazási csomag keretében módosíthatók;

c) az utazó azon joga, hogy a 18. cikkkel összhangban átruházza az utazási csomagra vonatkozó szerződést.

(4) Az utazási csomagra vonatkozó szerződést kötő utazó jogosult arra, hogy a helyettesítő utazási csomagról szóló értesítés kézhezvételétől számított 14 napon belül írásban elutasítsa a helyettesítő utazási csomagot, amennyiben:

a) mindaddig, amíg a Covid19 miatt a Szlovák Köztársaságban rendkívüli helyzet áll fenn, az álláskereső nyilvántartásában szerepel, amit az álláskereső nyilvántartásába való bejegyzésről szóló írásbeli értesítéssel igazol;

b) olyan önálló vállalkozó vagy egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság, amely rendkívüli helyzet, szükségállapot vagy kivételes állapot bejelentése, valamint következményeinek rendezése után pénzügyi támogatásban részesült a foglalkoztatás fenntartásának előmozdítására irányuló projekt keretében, amit a támogatás odaítélésének megerősítésével igazol;

c) egyedülálló szülő, aki a világiárvány idejére szóló ápolási hozzájárulásban részesült, amit e hozzájárulás folyósításának megerősítésével és az egyedülálló szülő jogállására vonatkozó eskü alatt tett nyilatkozattal igazol;

d) a helyettesítő utazási csomagról szóló értesítés kézhezvételének napján várandós, amit orvosi igazolással igazol; vagy

e) 65 éves vagy annál idősebb személy, amit a személyazonosító igazolványon vagy más hasonló személyazonosító okmányon szereplő születési idővel igazol.

(5) Az utazási csomagra vonatkozó szerződést kötő utazónak jogában áll írásban, a helyettesítő utazási csomagról szóló értesítés kézhezvételétől számított 14 napon belül csak részben

megtagadni az alternatív utazási csomagot, ha az utazási csomagra vonatkozó szerződésben említett utazók közül legalább az egyik a (4) bekezdésben leírt bármelyik helyzetben van.

(6) Amennyiben az utazási csomagra vonatkozó szerződést kötő utazó a (4) bekezdés alapján elutasítja említett helyettesítő utazási csomagot, az utazásszervező köteles elállási díj nélkül, haladéktalanul, de legkésőbb a helyettesítő utazási csomag elutasításának kézbesítésétől számított 14 napon belül megtéríteni az utazási csomagra vonatkozó szerződés alapján kapott valamennyi kifizetést. Amennyiben az utazási csomagra vonatkozó szerződést kötő utazó az (5) bekezdés alapján megtagadja az ugyanazon utazási csomagra vonatkozó szerződés hatálya alá tartozó egy vagy több utazóval kapcsolatos helyettesítő utazási csomag egy részét, az utazásszervező köteles a helyettesítő utazási csomagban részt nem vevő utazókat terhelő felmondási díj nélkül, haladéktalanul, de legkésőbb a helyettesítő utazási csomag részleges visszautasításának kézbesítésétől számított 14 napon belül megtéríteni az utazónak az utazási csomagra vonatkozó szerződés alapján átvett összegeket.

(7) Az utazásszervezőnek 2021. augusztus 31-ig meg kell állapodnia az utazóval arról, hogy helyettesítő utazási csomagot biztosít számára.

(8) Ha a helyettesítő utazás ára eltér az utazási csomagra vonatkozó szerződés alapján átvett összegtől, a felek a helyettesítő utazási csomagra vonatkozó értesítésben feltüntetett összeg és az utóbbi utazás ára közötti különbözetet attól a naptól számított 14 napon belül rendezik egymás között, amikor az utazásszervező és az utazó megállapodott a helyettesítő utazási csomag nyújtásáról.

(9) Amennyiben az utazásszervező 2021. augusztus 31. előtt nem állapodik meg az utazóval helyettesítő utazási csomag nyújtásáról, úgy kell tekinteni, hogy az utazásszervező felmondta az utazási csomagra vonatkozó szerződést, és haladéktalanul, de legkésőbb 2021. szeptember 14-ig megtéríti az utazónak az utazási csomagra vonatkozó szerződés alapján kapott valamennyi kifizetést.

(10) Amennyiben a 2020. március 12. és e törvény hatálybalépése közötti időszakban az utazó vagy az utazásszervező a 21. cikk (2) bekezdése vagy a 21. cikk (3) bekezdésének b) pontja alapján felmondta az utazási csomagra vonatkozó szerződést, és az utazásszervező e felmondás alapján nem térítette vissza az utazónak az utazási csomagra vonatkozó szerződés alapján kapott valamennyi kifizetést, az (1) bekezdésben előírt eljárás alkalmazandó.

(11) Amennyiben a 2020. március 12. és e törvény hatálybalépése közötti időszakban az utazó a 21. cikk (1) bekezdése alapján felmondta az utazási csomagra vonatkozó szerződést, és a felmondási díjat nem rendezték, az (1) bekezdés szerinti eljárást kell alkalmazni.

(12) Amennyiben a Covid19 által Szlovákiában okozott rendkívüli helyzet vagy az utazási csomag célállomásán vagy útvonalának bármely pontján felmerült hasonló helyzet ellenére lehetőség van az utazási csomagra vonatkozó szerződés szerinti utazási csomag biztosítására, az utazó azonban visszautasítja a szolgáltatást, az utazás megkezdése előtt legalább 30 nappal köteles írásban értesíteni az utazásszervezőt; a jelen törvény hatálybalépését követő első 30 napon belül ez a határidő legalább az utazási csomag megkezdése előtt 15 nap. Az első mondatban említett nyilatkozat kézbesítésétől számított 14 napon belül az utazásszervező köteles elküldeni az utazónak a (3) bekezdésben említett helyettesítő utazási csomagra vonatkozó értesítést, és a (7)–(9) bekezdéssel összhangban eljárni; a (4), (5) és (6) bekezdés rendelkezései nem alkalmazandók.

(13) Amíg Szlovákiában a Covid19 okozta rendkívüli helyzet vagy az utazási csomag rendeltetési helyén vagy útvonalának bármely pontján hasonló helyzet fennáll, az utazásszervező nem követelheti az utazótól, hogy előleget fizessen az utazási csomag árából; ez a rendelkezés nem alkalmazandó, ha az utazó elfogadja az utazási csomagra vonatkozó szerződés (1) bekezdés a) pontja szerinti módosítását.

(14) Az utazási csomagra vonatkozó szerződés fizetéseképtelenséggel szembeni védelmét értelemszerűen alkalmazni kell az utazási csomagra vonatkozó szerződésre, annak módosítását vagy a helyettesítő utazási csomagra vonatkozó értesítés elküldését követően is.”

A pert megelőző eljárás és a Bíróság előtti eljárás

- 11 A Szlovák Köztársaságnak címzett 2020. május 14-i levelében a Bizottság jelezte, hogy olyan információkat kapott, amelyek arra utalnak, hogy a Covid19-világjárvánnyal összefüggésben e tagállam olyan nemzeti intézkedéseket készít elő, amelyek ellentétesek lehetnek a 2015/2302 irányelvvel. A Bizottság felkérte a szlovák hatóságokat, hogy nyújtsanak további tájékoztatást ezen intézkedések előkészítésének állapotáról.
- 12 2020. május 28-i levelében a Szlovák Köztársaság arról tájékoztatta a Bizottságot, hogy a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa 2020. május 20-án elfogadta a 170/2018. sz. törvényt módosító 136/2020. sz. törvényt. E tagállam kifejtette, hogy a 136/2020. sz. törvény értelmében az utazási irodáknak lehetőségük van ügyfeleiknek ajánlatot tenni a hatályos utazási csomagra vonatkozó szerződés módosítására, vagy ha az ügyfelek elutasítják ezt a módosítást, helyettesítő utazási csomagot ajánlhatnak fel, ami azt feltételezi, hogy az utazási iroda és az érintett ügyfél 2021 augusztusának vége előtt új utazási csomagban állapodna meg.
- 13 2020. július 3-án a Bizottság felszólító levelet küldött a Szlovák Köztársaságnak, amelyben megállapította, hogy e tagállam azáltal, hogy a 136/2020. sz. törvény elfogadásával a 170/2018. sz. törvénybe bevezette a 33a. cikket, nem teljesítette a 2015/2302 irányelv 4. cikkével összefüggésben értelmezett 12. cikke (2) bekezdéséből, (3) bekezdésének b) pontjából és (4) bekezdéséből eredő kötelezettségét.
- 14 A Szlovák Köztársaság e felszólító levélre 2020. augusztus 28-án kelt levelében válaszolt. Ez utóbbi levélben, elismerve, hogy a 170/2018. sz. törvénynek a 136/2020. sz. törvényből eredő módosítása eltért a 2015/2302 irányelv rendelkezéseitől, e tagállam arra hivatkozott, hogy e módosítás elfogadását jogszerű indokok igazolták, mivel az idegenforgalmi ágazatban működő vállalkozásoknak további időre van szükségük ahhoz, hogy fokozatosan megtérítést biztosítsanak valamennyi ügyfelük számára, ellenkező esetben fizetéseképtelenné válnának.
- 15 2020. október 30-án a Bizottság indokolással ellátott véleményt küldött a Szlovák Köztársaságnak, amelyben egyrészt azt kifogásolta, hogy e tagállam a 136/2020. sz. törvény elfogadásával megsértette a jelen ítélet 13. pontjában említett kötelezettséget, másrészt pedig felhívta e tagállamot, hogy a kézhezvételtől számított két hónapon belül, azaz 2020. december 30-ig tegye meg az ezen indokolással ellátott véleménynek való megfeleléshez szükséges intézkedéseket.
- 16 A Szlovák Köztársaság az említett indokolással ellátott véleményre 2020. december 18-i levelében válaszolt. Ebben a levélben e tagállam jelezte, hogy a szóban forgó jogszabály-módosítás a Covid19 terjedésének jelentőségével összefüggő rendkívüli helyzetre tekintettel indokolt volt, és hogy e

módosítás célja nem az, hogy az utazókat megfossza a jogaiktól, hanem az, hogy olyan határidőt biztosítson az utazásszervezők számára, amely alatt az utazókkal fennálló valamennyi szerződéses viszonyukat rendezhetik.

- 17 A Bizottság, mivel úgy ítélte meg, hogy az indokolással ellátott véleményben meghatározott határidő lejártakor, és egyébként a jelen kereset benyújtásának időpontjában is a szlovák jog továbbra is ellentétes volt a 2015/2302 irányelvvel, a jelen kereset benyújtása mellett döntött.
- 18 A Bíróság elnöke 2022. január 21-i végzésével megengedte a Dán Királyságnak, hogy a Bizottság kérelmeinek támogatása végett beavatkozzon.

A keresetről

A felek érvei

- 19 Keresetének alátámasztása érdekében a Bizottság arra hivatkozik, hogy a 170/2018. sz. törvény 33a. cikke megfosztja az utazókat azon joguktól, hogy a 2015/2302 irányelv 12. cikkének megfelelően felmondják az utazási csomagra vonatkozó szerződést, és megtérítésben részesüljenek, és mindezt akkor, amikor a Covid19-világjárvány súlyos következményeivel kellett szembenézniük. Márpedig, bár a Covid19-válság hatásai minden bizonnyal több utazásszervező számára a fizetésképtelenség fokozott kockázatát vetették fel, sem a 2015/2302 irányelv, sem más uniós jogi aktus nem teszi lehetővé a tagállamok számára, hogy eltérjenek e 12. cikktől.
- 20 E tekintetben a Bizottság először is azt állítja, hogy a 2015/2302 irányelv 12. cikkének hatálya kiterjedt e világjárványra, nem csak a helyi vagy regionális jelentőségű helyzetekre. Az ilyen világjárvány bekövetkezése ugyanis az e 12. cikkben szereplő és az ezen irányelv 3. cikkének 12. pontjában meghatározott „elháríthatatlan és rendkívüli körülmények” fogalma alá tartozik. Az a tény, hogy az említett irányelv (31) preambulumbekkezdése ebben az összefüggésben és példaként súlyos betegségnek a célállomáson való megjelenésére hivatkozik, nem bizonyítja, hogy az említett 12. cikk kizárólag a helyi eseményekre vonatkozik.
- 21 Egyébiránt, mivel e fogalom a *vis maior* fogalmához kapcsolódik, az nem alkalmazható a 2015/2302 irányelv által meghatározott kereten kívül.
- 22 A Bizottság szerint, noha ezen irányelv elfogadásakor a Covid19-hez hasonló mértékű világjárvány lehetőségét nem vették figyelembe, az említett irányelvet éppen az ilyen elháríthatatlan és rendkívüli körülmények kezelésére alakították ki. Abszurd következményekkel járna annak elfogadása, hogy a 2015/2302 irányelv alkalmazandó a kisebb területi kiterjedésű problémák esetén, de nem a nagyobb kiterjedésű vagy globális problémák esetén.
- 23 Ezenkívül a 2015/2302 irányelv (4) és (5) preambulumbekkezdésével összefüggésben értelmezett 4. cikkéből kitűnik, hogy ez az irányelv a hatálya alá tartozó tárgyköröket teljes mértékben harmonizálja. Márpedig a 170/2018. sz. törvény 33a. cikke az utazásszervezők védelmére irányuló szándéknak felel meg a Covid19-világjárvány által pedig szintén érintett fogyasztók kárára. E tekintetben, noha a Szlovák Köztársaság úgy döntött, hogy védi az utazási csomagok szervezőit, számos más tagállam ezt nem tette meg. Így nem részesülhetett minden uniós utazó azonos szintű védelemben, ami akadályozta a harmonizációra és a fogyasztók védelmére irányuló, a 2015/2302 irányelv által követett kettős cél elérését.

- 24 A Bizottság végül az utazási csomagot nyújtó utazásszervezők nagy száma megszűnésének e tagállam által állított közvetlen kockázatával kapcsolatban emlékeztet arra, hogy azok bizonyos állami támogatási intézkedésekben részesülhettek volna.
- 25 Másodszor a Bizottság arra hivatkozik, hogy a 170/2018. sz. törvény 33a. cikkében előírt helyettesítő utazási csomagra vonatkozó értesítés, amely egy utalványhoz hasonló, nem felel meg a 2015/2302 irányelv 12. cikke értelmében vett „megtérítés” fogalmának. A megtérítés ugyanis azt jelentené, hogy a kifizetést teljesítő személy pénzösszeg formájában visszakapja a kifizetett összeget, ami lehetővé tenné számára, hogy ez utóbbival szabadon rendelkezzen. A Bizottság szerint, ha az uniós jogalkotónak az lett volna a szándéka, hogy az utas számára ilyen sajátos és kedvezőtlen megtérítési módot engedélyezzen, kifejezetten megemlítette volna ezt a lehetőséget, amint azt a légi utasok és a fogyasztók jogaira vonatkozó más jogalkotási aktusokban tette.
- 26 Harmadszor és utolsósorban, a Bizottság úgy véli, hogy nem lehet helyt adni valamely tagállam azon érvének, amely szerint a 2015/2302 irányelv nem volt hatályos a Covid19-világjárvány tekintetében, hanem e világjárvány egyúttal *vis maiornak* minősült, amely megakadályozta őt abban, hogy teljesítse az ezen irányelvből eredő kötelezettségeit.
- 27 A Dán Királyság, amely teljes mértékben támogatja a Bizottság kérelmeit, többek között arra hivatkozik, hogy a 2015/2302 irányelv elfogadásával az uniós jogalkotó úgy döntött, hogy a fogyasztók különösen magas szintű védelmét valósítja meg olyan elháríthatatlan és rendkívüli körülmények bekövetkezése esetén, mint a Covid19-világjárvány. Így az e világjárványhoz kapcsolódó egészségügyi válság nem igazolhatja az ezen irányelv 12. cikkének (4) bekezdésében előírt megtérítési határidő meghosszabbítását.
- 28 Ebben az összefüggésben az e tagállamban a Rejsegarantifonden (utazási garanciaalap) keretében bevezetett hitelrendszer, amely lehetővé tette a további likvid eszközökre szoruló utazási irodák számára, hogy kedvező feltételekkel vegyenek fel kölcsönt annak biztosítása érdekében, hogy az ügyfelek az e rendelkezésben előírt 14 napos határidőn belül megtérítésben részesüljenek, azt mutatja, hogy az említett világjárvány ellenére lehetőség volt arra, hogy e határidőn belül pénzösszeg formájában megtérítésben részesítsék a fogyasztókat.
- 29 A Szlovák Köztársaság a Bizottság keresetének elutasítását kéri. Először is arra hivatkozik, hogy a 2015/2302 irányelv 12. cikke nem alkalmazandó az olyan globális egészségügyi válsághelyzetben, mint a Covid19-világjárvány, mivel az utazók és az utazásszervezők érdekeinek ezen irányelv elfogadásakor történő mérlegelésére az e világjárvány kezdetét övezőktől teljesen eltérő körülmények között került sor.
- 30 E tekintetben az említett irányelv 12. cikke (2) bekezdésének a (31) preambulumbekkezdéssel együtt értelmezett szövegéből kitűnik, hogy ezen irányelv elfogadásakor csak azt vették figyelembe, hogy „a célállomás helyén vagy annak közvetlen közelében” súlyos betegség tűnik fel. Bár a 2015/2302 irányelv 12. cikke (3) bekezdésének b) pontja nem tartalmaz ilyen utalást, azt rendszertani értelmezés útján azonos módon kell értelmezni. Ezzel szemben az ezen irányelv által létrehozott jogi keret nem alkalmas arra, hogy reagáljon az olyan kivételes helyzetre, mint a Covid19-világjárvány, amint az az említett irányelv (40) preambulumbekkezdésében kifejtett és maga a Bizottság által is elismert, az utazásszervezők fizetéseképtelenséggel szembeni védelmet szolgáló rendszernek az ugyanezen irányelv 17. cikkében említett korlátozott hatályából is következik.

- 31 Nem igaz tehát, hogy a 2015/2302 irányelvet pontosan az e világyárványból eredőkhöz hasonló körülmények kezelésére alkották meg. E tekintetben a Szlovák Köztársaság többek között a 2021. március 18-i Kuoni Travel ítéletre (C-578/19, EU:C:2021:213) hivatkozva hangsúlyozza, hogy ez az irányelv nem szabályozza a *vis maior* helyzeteket, amelyeket ezzel szemben az azt megelőző 90/314 irányelv szabályozott. Ebben az összefüggésben a 2015/2302 irányelv 3. cikkének 12. pontjából egyáltalán nem következik, hogy az e rendelkezésben meghatározott „elháríthatatlan és rendkívüli körülményeknek” szokatlanoknak és előreláthatatlanoknak kell lenniük, amint azt a Bíróság az állandó ítélkezési gyakorlatában megköveteli ahhoz, hogy egy különleges körülményt „*vis maior*nak” lehessen minősíteni.
- 32 Egyébiránt e tagállam szerint, ha nem fogadtak volna el különös szabályozást, az nemcsak az utazásszervezők, hanem az utazók, vagyis a fogyasztók érdekeit is sérthette volna, veszélybe sodorva az érintett vállalkozásokat, majd lehetetlenné téve a megtérítést.
- 33 Ennélfogva a világyárvánnyal és annak következményeivel szemben a Szlovák Köztársaság megalapozottan fogadott el a 2015/2302 irányelv hatályán kívül eső olyan intézkedéseket, mint a 170/2018. sz. törvény 33a. cikke, annak érdekében, hogy figyelembe vegye az utazók és a vállalkozások érdekei közötti egyensúlyi pont jelentős elmozdulását.
- 34 Másodszor, a Szlovák Köztársaság szubszidiárius jelleggel arra hivatkozik, hogy a helyettesítő utazásról szóló, a 170/2018. sz. törvény 33a. cikkében előírt értesítés a teljesített kifizetéseknek a 2015/2302 irányelv 12. cikke értelmében vett megtérítéseként értelmezhető. E tagállam hangsúlyozza, hogy az ilyen értesítés beváltható volt más utazási szolgáltatásokra, fizetésektelenséggel szembeni védelem hatálya alá tartozott, más személyekre is átruházható volt, és ha azt a megjelölt időszakban nem használták fel, jogot keletkeztetett a már teljesített valamennyi kifizetés pénzösszeg formájában történő megtérítésére.
- 35 Az általános nyelvhasználatban ugyanis a „megtérítés” szó nem kizárólag valamely pénzösszeg visszafizetésére vonatkozik, hanem az ilyen fizetések más formában történő megtérítését is magában foglalja. Ezt az értelmezést támasztja alá az is, hogy a 2015/2302 irányelv releváns rendelkezései, különösen a német és az angol nyelvi változatokban, különbséget tesznek a megtérítés és e fizetések visszafizetése között. Ráadásul ezen irányelv általános rendszerére és céljára tekintettel a „megtérítés” vagy „megtérít” kifejezéseket úgy is lehet értelmezni, hogy azok lehetővé teszik az említett kifizetések pénztől eltérő formában történő visszatérítését is.
- 36 Ezenkívül a Szlovák Köztársaság megjegyzi, hogy az a tény, hogy más uniós jogalkotási aktusok kifejezetten a megtérítés más formáit írják elő, nem releváns, mivel ezek az aktusok akár jellegüknél, akár tárgyuknál és céljuknál fogva különböznek a 2015/2302 irányelvtől. Az ilyen jogi aktusok által létrehozott jogviszonyok közötti egyezés hiányában minden jogi aktus elfogadásához újra kell értékelni a szóban forgó jogi aktus valamennyi címzettjének jogai és jogos érdekei között fennálló egyensúlyt.
- 37 Márpedig a 2015/2302 irányelv célja az utazók és az utazási csomagokat szervező vállalkozások jogainak védelme. E tekintetben, több, az uniós jog által védett jog ütközése esetén nélkülözhetetlen, hogy az érintett jogi aktusokat az e különböző jogok, valamint az azok közötti igazságos egyensúly védelméhez kapcsolódó követelmények szükségszerű összeegyeztetésének tiszteletben tartása mellett értelmezzék (2013. január 31-i McDonagh ítélet, C-12/11, EU:C:2013:43, 62. pont).

- 38 Harmadszor és utolsósorban a Szlovák Köztársaság harmadlagosan azt állítja, hogy a Covid19-világjárvánnyal kapcsolatos kedvezőtlen helyzet a Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében *vis maiornak* tekinthető.
- 39 E tagállam hangsúlyozza, hogy mivel ilyen érvre harmadlagosan hivatkoznak, az egyáltalán nem összeegyeztethetetlen az elsődlegesen hivatkozott azon érveléssel, amely szerint a 2015/2302 irányelv nem alkalmazandó e világjárvány tekintetében. Ezenkívül téves a Bizottság azon állítása, amely szerint ez az irányelv már nem teszi lehetővé, hogy a *vis maior* fogalmát az általa szabályozott kereteken kívül alkalmazzák. Különbséget kell ugyanis tenni e fogalom alkalmazásai között, egyrészt amennyiben az az említett irányelv által előírt, az utazásszervező és az utazó közötti szerződéses jogviszony keretében megállapított jogokra és kötelezettségekre vonatkozik, másrészt pedig a tagállami kötelezettségzegést igazoló okra.
- 40 A jelen ügyben teljesülnek a Bíróság ítélkezési gyakorlatából eredő, az utóbbi értelemben vett *vis maiorra* való hivatkozást lehetővé tevő feltételek. A Covid19-világjárvány és a turizmus abból eredő jelentős globális korlátozása ugyanis a Szlovák Köztársaság akaratától független és idegen körülményeknek minősülnek, amelyeket a Szlovák Köztársaság nem láthatott előre, és nem is akadályozhatott meg, még akkor sem, ha minden lehetséges erőfeszítést megtett, és kellő gondossággal járt el.
- 41 E tagállam pontosítja, hogy a likviditás hiánya, valamint az utazási irodák fizetéseképtelenségének és a szóban forgó gazdasági ágazat egészére gyakorolt negatív hatásoknak az e világjárvány és az ahhoz kapcsolódó intézkedések alakulásából eredő kockázata olyan leküzdhetetlen nehézségeket jelentett, amelyek átmenetileg megakadályozták őt abban, hogy teljesítse a 2015/2302 irányelvből eredő kötelezettségeit. Mindemellett a 170/2018. sz. törvény 33a. cikkének alkalmazása a szükséges időtartamra korlátozódott, és azóta megszűnt, tekintettel arra, hogy biztosítani kell a fogyasztók magas szintű védelmét, és megfelelő egyensúlyt kell teremteni e cikk és a vállalkozások versenyképessége között.
- 42 Ami az olyan állami támogatási intézkedés példájának relevanciáját illeti, mint amelyet Dániában a Rejsegarantifonden (utazási garanciaalap) felhasználásával fogadtak el, a Szlovák Köztársaság megjegyzi, hogy az állami támogatások garanciaalapon keresztül történő nyújtásának lehetőségét korlátozhatta volna az a mód, ahogyan a fizetéseképtelenséggel szembeni védelem nemzeti rendszerét megszervezték, ami a szlovák jog összetett módosítását tette volna szükségessé, amit súlyos válság idején nem lehetett megvalósítani. Egyébiránt az állami támogatásoknak végső megoldásnak (*ultima ratio*) kell lenniük, mivel jelentős beavatkozást jelentenek a versenybe és a piac működésébe.

A Bíróság álláspontja

- 43 Keresetével a Bizottság azt rója fel a Szlovák Köztársaságnak, hogy a 170/2018. sz. törvény 33a. cikkének elfogadásával nem teljesítette a 2015/2302 irányelv 4. cikkével összefüggésben értelmezett 12. cikke (2) bekezdéséből, (3) bekezdésének b) pontjából és (4) bekezdéséből eredő kötelezettségét, amennyiben az előbbi lényegében előírta egyrészt, hogy ha a Covid19-világjárvány okozta rendkívüli helyzet miatt az utazási csomagra vonatkozó szerződés teljesítése nem volt lehetséges, az utazásszervező jogosult volt arra, hogy helyettesítő utazási csomagot kínáljon az érintett utazók részére a teljesített kifizetéseknek az említett 12. cikk értelmében vett megtérítése helyett, másrészt pedig, hogy ezen utazók csak 2021. augusztus 31. után, de legkésőbb 2021. szeptember 14-ig voltak jogosultak e megtérítésre.

- 44 Először is azt a kérdést kell megvizsgálni, hogy e rendkívüli helyzet a 2015/2302 irányelv 12. cikke értelmében vett „elháríthatatlan és rendkívüli körülmények” fogalma alá tartozhat-e, így a 2015/2302 irányelv 12. cikkének (2) bekezdése és (3) bekezdésének b) pontja alkalmazható a 170/2018. sz. törvény 33a. cikkében szereplő tényállásokra.
- 45 E kérdés megválaszolásához emlékeztetni kell arra, hogy e fogalmat a 2015/2302 irányelv 3. cikkének 12. pontja úgy határozza meg, mint „az ilyen körülményekre hivatkozó fél által nem befolyásolható olyan helyzet, és amelynek [helyesbítés: olyan helyzet, amelynek] következményeit valamennyi észszerű intézkedés megtétele esetén sem lehetett volna elhárítani”.
- 46 Ezen irányelv (31) preambulumbekkezdése tisztázza az említett fogalom hatályát, pontosítva, hogy „[e]z kiterjedhet például a háborúra és más olyan súlyos biztonsági problémára, mint a terrorizmus, valamint az emberi egészséget veszélyeztető jelentős kockázatokra, például az úti cél helyén terjedő súlyos betegségekre, továbbá a természeti katasztrófákra, például az árvizekre vagy a földrengésekre, illetve az olyan időjárási körülményekre, amelyek következtében lehetetlen az utazási csomagra vonatkozó szerződésben meghatározott módon biztonságosan elutazni a célállomásra”.
- 47 Ezenkívül a 2015/2302 irányelv 12. cikkének (2) bekezdéséből kitűnik, hogy elháríthatatlan és rendkívüli körülmények csak akkor igazolhatják az utazó általi, őt az utazási csomag alapján teljesített kifizetések teljes megtérítésére feljogosító felmondást, ha azok „a célállomás helyén vagy annak közvetlen közelében” következtek be, és „jelentős mértékben befolyásolják, vagy lényegesen befolyásolják az utasoknak a célállomásra való szállítását”.
- 48 Noha az utazási csomagra vonatkozó szerződés megszüntetése szempontjából egy adott eseménynek az e 12. cikk értelmében vett „elháríthatatlan és rendkívüli körülmények” fogalmába tartozó helyzetnek való minősítése szükségszerűen az adott ügy konkrét körülményeitől, különösen a konkrétan megállapodás tárgyát képező utazási szolgáltatásoktól, valamint ezen eseménynek a tervezett célállomás helyén megvalósuló következményeitől függ, ez nem változtat azon, hogy – amint arra a Bizottság hivatkozott – a Covid19-világjárványhoz hasonló globális egészségügyi válságot önmagában úgy kell tekinteni, mint amely e fogalom alá tartozhat.
- 49 Az ilyen esemény ugyanis nyilvánvalóan befolyásolhatatlan, és annak következményeit akkor sem lehetett volna elkerülni, ha minden észszerű intézkedést megtettek volna. Ez az esemény egyébként az említett irányelv (31) preambulumbekkezdésében említett, „az emberi egészséget veszélyeztető jelentős kockázat” fennállására utal.
- 50 E tekintetben nincs jelentősége annak a ténynek, hogy ugyanezen irányelv 12. cikkének (2) bekezdéséhez hasonlóan e preambulumbekkezdés a súlyos betegségnek a „célállomás helyén” való előfordulása példájára hivatkozva szemlélteti ezt a fogalmat, mivel ez a pontosítás nem arra irányul, hogy az „elháríthatatlan és rendkívüli körülmények” fogalmát a helyi eseményekre korlátozza, hanem annak nyilvánvalóvá tételére, hogy e körülményeknek mindenképpen meg kell jelenniük többek között a tervezett célállomás helyén, és így jelentős következményekkel kell járniuk az érintett utazási csomag teljesítésére nézve.
- 51 E tekintetben, ha valamely súlyos betegségnek a szóban forgó rendeltetési helyen való terjedése e fogalom alá tartozhat, ennek még inkább így kell lennie valamely súlyos betegség világszinten történő terjedése esetén, mivel e betegség hatásai e helyet is érintik.

- 52 Ezenkívül a 2015/2302 irányelv 12. cikke (2) bekezdésének és (3) bekezdése b) pontjának olyan értelmezése, amely szerint e rendelkezések kizárólag a helyi jelentőségű eseményekre alkalmazandók, kizárva a nagyobb terjedelmű eseményeket, ellentétes lenne egyrészt a jogbiztonság elvével, mivel az ezen irányelv által e célból előírt elhatárolási kritérium hiányában az események e két kategóriája közötti különbségtétel homályos és változó lehet, ami végső soron azzal a következménnyel járna, hogy bizonytalanná tenné az említett rendelkezés által biztosított védelmet.
- 53 Másrészt az ilyen értelmezés összeegyeztethetetlen lenne az említett irányelv által követett célkitűzéssel, amely az irányelv (5) preambulumbekkezdésével összefüggésben értelmezett 1. cikke szerint a belső piac megfelelő működéséhez és a fogyasztók lehető legegységesebb védelmének megvalósulásához való hozzájárulásban áll (lásd ebben az értelemben: 2023. január 12-i FTI Touristik [Utazási csomag a Kanári-szigetekre] ítélet, C-396/21, EU:C:2023:10, 29. pont).
- 54 Az említett értelmezés ugyanis azt vonná maga után, hogy azok az utazók, akik helyileg körülhatárolt betegség megjelenésére hivatkozva mondják fel az utazási csomagra vonatkozó szerződésüket, nem lennének kötelesek felmondási díjat fizetni, míg azoknak az utasoknak, akik az említett szerződést a világszintű betegség megjelenése miatt mondják fel, ilyen költségeket kellene viselniük, ily módon az érintett utasok globális egészségügyi válság bekövetkezése esetén alacsonyabb szintű védelemben részesülnének, mint a helyileg körülhatárolt betegség megjelenése esetén.
- 55 A fogyasztók védelmére irányuló célkitűzést illetően a Szlovák Köztársaság mindazonáltal arra hivatkozik, hogy e védelem nem választható el az utazásszervezőknek a 2015/2302 irányelv 17. cikkében előírt fizetésektelenséggel szembeni védelmétől, amely nem vonatkozik a rendkívül súlyos kockázatok – mint például a világválság kitörése – fedezetére. E tagállam ebből azt a következtetést vonja le, hogy az ezen irányelv 12. cikkének (2) bekezdésében és (3) bekezdésének b) pontjában előírt teljes megtérítéshez való jog alkalmazása sem terjeszthető ki ilyen esetekre.
- 56 E tekintetben, amint azt a 2020/648 ajánlás (13) és (14) preambulumbekkezdése is hangsúlyozza, vitathatatlan, hogy a Covid19-világválsághoz hasonló globális egészségügyi válság alkalmas arra, hogy az utazási csomagok szervezőit a 2015/2302 irányelv 17. cikke alapján kötött biztosítás által nem fedezett fizetésektelenség megnövekedett kockázatával szembesítse, és hogy az ilyen kockázat hatással lehet az érintett utazóknak az utazási csomag keretében teljesített kifizetések megtérítéséhez való jogára.
- 57 Mindemellett meg kell állapítani, hogy a 2015/2302 irányelv 12. cikke (2) bekezdésének és (3) bekezdése b) pontjának olyan értelmezése, amely ilyen körülmények között azzal a következménnyel jár, hogy eleve megtagadja az utasoktól e jog gyakorlását, szükségszerűen még inkább sértené ezen utasok érdekeinek védelmét.
- 58 Ami azt a különbségtételt illeti, amelyet a Szlovák Köztársaság szerint az „elháríthatatlan és rendkívüli körülmények” és a *vis maior* fogalma között kell tenni, mivel a Covid19-hez hasonló világválság álláspontja szerint kizárólag ez utóbbi fogalom alá tartozik, meg kell állapítani, hogy ellentétben azzal, amit e tagállam állít, az ilyen érvnek a 2021. március 18-i Kuoni Travel ítéletben (C-578/19, EU:C:2021:213) nincs semmilyen alapja.

- 59 Az ezen ítélet alapjául szolgáló ügyben szóban forgó helyzet ugyanis a 90/314 irányelvre vonatkozott, amelyet a 2015/2302 irányelv hatályon kívül helyezett és felváltott. Függetlenül az ezen első irányelv által a *vis maior* eset és az előre nem látható vagy meg nem előzhető esemény fogalmai között alkalmazott, az említett ítélet 58. pontjában hivatkozott különbségtételtől, meg kell állapítani, hogy a 2015/2302 irányelv e fogalmak egyikét sem vette át, hanem ebben az összefüggésben kizárólag az „elháríthatatlan és rendkívüli körülmények” fogalmát használja. Márpedig, amint az a jelen ítélet 48. és 49. pontjában már megállapításra került, a Covid19-világjárványhoz hasonló globális egészségügyi válság e fogalom alá tartozhat.
- 60 A fentiekre tekintettel meg kell állapítani, hogy a Szlovák Köztársaság állításával ellentétben az „elháríthatatlan és rendkívüli körülményeknek” a 2015/2302 irányelv 12. cikkének (2) bekezdése és (3) bekezdésének b) pontja értelmében vett fogalma magában foglalhatja a globális egészségügyi válság kitörését, tehát e rendelkezés alkalmazható a 170/2018. sz. törvény 33a. cikkében szereplő tényállásokra, vagyis azon esetekre, amikor „a Szlovákiában a Covid19 okozta rendkívüli helyzet vagy az utazási csomag célállomásán vagy útvonalának bármely pontján hasonló helyzet miatt” lehetetlen volt az utazó részére nyújtani az utazási csomagra vonatkozó szerződésben meghatározott idegenforgalmi szolgáltatások alapvető elemeit.
- 61 Másodszor meg kell vizsgálni azt a kérdést, hogy – amint arra a Szlovák Köztársaság hivatkozik – a 170/2018. sz. törvény 33a. cikkében előírt helyettesítő utazásra vonatkozó értesítés a 2015/2302 irányelv 12. cikkének (2) bekezdése és (3) bekezdésének b) pontja értelmében a teljesített kifizetések megtérítésének minősülhet-e.
- 62 E tekintetben először is meg kell állapítani, hogy ezen irányelv nem tartalmazza a „megtérítés” fogalmának meghatározását.
- 63 Ezenfelül az állandó ítélkezési gyakorlatból következik, hogy azon kifejezések értelmét és terjedelmét, amelyekre az uniós jog semmilyen meghatározást nem ad, az általános nyelvhasználatban elfogadott szokásos jelentésük szerint kell meghatározni, figyelembe véve azon szöveghelyzetet, amelyben a kifejezéseket használják, és azon szabályozás célkitűzéseit, amelyek részét képezik (2021. március 18-i Kuoni Travel ítélet, C-578/19, EU:C:2021:213, 37. pont).
- 64 Az általános nyelvhasználatban elfogadott szokásos jelentése szerint a „megtérítés” kifejezés arra utal, hogy valamely személynek olyan pénzüsszeget fizetnek vissza, amelyet egy másik személynek kifizetett vagy előlegezett meg, és így ez utóbbi szempontjából azzal jár, hogy ezt az összeget vissza kell fizetnie az előbbinek. Ez a jelentés egyébként egyértelműen kitűnik a 2015/2302 irányelv 12. cikke (2) és (3) bekezdése teljes szövegéből, amely pontosítja, hogy a teljes megtérítés az utazási csomag címén „teljesített kifizetésekre” vonatkozik, ami ily módon eloszlat minden kétséget a megtérítés tárgyát illetően, amennyiben ez utóbbi egy pénzüsszegegre vonatkozik.
- 65 Ebből következik, hogy a 2015/2302 irányelv 12. cikkének (2) és (3) bekezdése értelmében vett „megtérítés” fogalma alatt az utazási csomag címén pénzüsszeg formájában teljesített kifizetések visszatérítését kell érteni.
- 66 Ezt az értelmezést nem cáfolja a Szlovák Köztársaság azon érve, amely azon alapul, hogy e fogalom tekintetében különösen a 2015/2302 irányelv 12. cikke (4) bekezdésének német és angol nyelvi változatában terminológiai különbséget tesznek egyrészt a kifizetések ezen irányelv 12. cikkének (1) bekezdése szerinti visszatérítése (angol nyelven „reimbursement”, német nyelven

„Rückzahlung”), másrészt ezeknek az említett irányelv 12. cikkének (2) és (3) bekezdése szerinti „megtérítése” (angol nyelven „refund”, német nyelven „Erstattung”) között, amennyiben e megtérítés e tagállam szerint a pénzüsszegtől eltérő formában történő kártalanítást is magában foglalja.

- 67 Az ilyen terminológiai különbségtétel ugyanis nemcsak hogy teljes mértékben összeegyeztethető e rendelkezések olyan értelmezésével, amely pénzüsszeg formájában történő visszatérítést foglal magában, hanem a Bíróság állandó ítélezési gyakorlatából az is következik, hogy egy uniós jogi rendelkezés valamely nyelvi változatának megfogalmazása nem szolgálhat e rendelkezés értelmezésének kizárólagos alapjául, illetve e tekintetben nem élvezhet elsőbbséget más nyelvi változatokkal szemben, mivel az említett rendelkezést valamely uniós jogi szöveg egyes nyelvi változatai közötti eltérés esetén azon szabályozás összefüggéseire és céljára tekintettel kell értelmezni, amelynek az a részét képezi (lásd ebben az értelemben: 2020. július 9-i Banca Transilvania ítélet, C-81/19, EU:C:2020:532, 33. pont, valamint az ott hivatkozott ítélezési gyakorlat).
- 68 Márpedig a 2015/2302 irányelv 12. cikke (2) és (3) bekezdésének kontextusa, valamint ezen irányelv célja csak megerősíti a jelen ítélet 65. pontjában elfogadott szó szerinti értelmezést.
- 69 Ami ugyanis egyrészt e rendelkezés összefüggéseit illeti, az a tény, hogy ezen irányelv 12. cikkének (4) bekezdése értelmében a megtérítésnek legkésőbb az érintett utazási csomagra vonatkozó szerződés felmondását követő 14 napon belül meg kell történnie, arra utal, hogy e megtérítésnek pénzüsszeg formájában kell megtörténnie, amennyiben e határidő annak biztosítására irányul, hogy rövidebb e szerződés felmondását követően ismét szabadon rendelkezessen azzal az összeggel, amelyet ezen utazási csomag ellentételezése céljából kifizetett. Ezzel szemben az ilyen határidő előírása kevésbé lenne hasznos, ha az említett utasnak meg kellene elégednie egy utalvánnyal vagy más halasztott szolgáltatással, amelyet mindenesetre csak e határidő lejártát követően vehetne igénybe.
- 70 Egyébiránt az a tágabb összefüggés, amelybe a 2015/2302 irányelv illeszkedik, nevezetesen az utasok jogainak és a fogyasztóvédelem területének összefüggései, nyilvánvalóvá teszi, hogy amikor az uniós jogalkotó az e területre vonatkozó adott jogalkotási aktusban előírja annak lehetőségét, hogy valamely pénzüsszeg megfizetésére vonatkozó kötelezettséget más formában nyújtott szolgáltatással – például utalványok felajánlásával – váltsák fel, ezt a lehetőséget e jogalkotási aktus kifejezetten előírja. Ez a helyzet többek között a visszautasított beszállás és légi járatok törlése vagy hosszú késése [helyesen: jelentős késése] esetén az utasoknak nyújtandó kártalanítás és segítség közös szabályainak megállapításáról, és a 295/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2004. február 11-i 261/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL 2004. L 46., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 7. fejezet, 8. kötet, 10. o.; helyesbítés: HL 2019. L 119., 202. o.) 7. cikkének (3) bekezdése esetében, amely előírja, hogy az e 7. cikk (1) bekezdésében említett kártalanítás kifizetése „készpénzben”, elektronikus banki átutalással, banki átutalással vagy bankcsekkkel, illetve – az utas írásos beleegyezése esetén – utazási utalvánnyal és/vagy más szolgáltatásokkal történik.
- 71 Az, hogy a 2015/2302 irányelv 12. cikkének szövege egyáltalán nem tartalmaz ilyen lehetőségre való utalást, azt látszik megerősíteni, hogy e cikk kizárólag a pénzüsszeg formájában történő visszatérítésekre vonatkozik.

- 72 Másrészt az ezen irányelv 12. cikkének (2) és (3) bekezdése által az utasok számára biztosított megtérítéshez való jog megfelel az irányelv által követett, a jelen ítélet 53. pontjában felidézett fogyasztóvédelmi célnak, így az e 12. cikk értelmében vett „megtérítés” fogalmának olyan értelmezése, amely szerint az érintett utasnak joga van ahhoz, hogy a szóban forgó utazási csomag címén kifizetett összegeket pénzösszeg formájában térítsék meg a számára, amellyel szabadon rendelkezhet, alkalmasabb arra, hogy az érdekei védelméhez, és következésképpen e cél megvalósításához, mint az az értelmezés, amely szerint elegendő, ha az érintett utazásszervező helyettesítő utazást, utalványt vagy más késleltetett kártalanítást kínáljon a számára.
- 73 Ami a Szlovák Köztársaság azon érvét illeti, amely szerint különösen a szóban forgó piac teljes megzavarása esetén, a 2015/2302 irányelv (5) preambulumbekkezdésére tekintettel és a 2013. január 31-i McDonagh ítéletből (C-12/11, EU:C:2013:43, 62. pont) eredő ítélkezési gyakorlatnak megfelelően olyan értelmezésre van szükség, amely lehetővé teszi a fogyasztók védelme és a vállalkozások versenyképessége közötti megfelelő egyensúly megteremtését, elegendő megállapítani, hogy a jelen ítélet 65. pontjában elfogadott értelmezés az érdekek azon egyensúlyát tükrözi, amelyet az uniós jogalkotó létre kívánt hozni az utazási csomagra vonatkozó szerződés felmondásából eredő pénzügyi következményeket illetően az ezen irányelv 12. cikkének (2) és (3) bekezdésében foglalt esetekben, amely rendelkezések végeredményben nemcsak az utasok javára szóló megtérítési kötelezettséget írnak elő, hanem ezenkívül pontosítják, hogy ezekben az esetekben az utazásszervező nem köteles további kártalanításra.
- 74 Ez nem érinti az utazási csomagra vonatkozó szerződésben részes utazó azon lehetőségét, hogy a pénz formájában történő megtérítés helyett önkéntes alapon utalványt fogadjon el, amennyiben ez a lehetőség nem fosztja meg őt az e megtérítéshez való jogától, amint az a 2020/648 ajánlás (9) preambulumbekkezdésében szerepel.
- 75 Meg kell tehát állapítani, hogy az olyan helyettesítő utazásra vonatkozó értesítés, mint amelyet a 170/2018. sz. törvény 33a. cikke előír, nem minősül a kifizetéseknek a 2015/2302 irányelv 12. cikkének (2) bekezdése és (3) bekezdésének b) pontja értelmében vett megtérítésének, mivel e megtérítés alatt kizárólag e fizetések pénzösszeg formájában történő visszatérítését kell érteni.
- 76 Harmadszor, a fenti megfontolásokból az következik, hogy a Bizottság helyesen állítja, hogy a 170/2018. sz. törvény 33a. cikke ellentétes a 2015/2302 irányelv 4. cikkével összefüggésben értelmezett 12. cikke (2) bekezdésével, (3) bekezdésének b) pontjával és (4) bekezdésével, mivel a 2020. március 12. és 2021. augusztus 31. közötti időszakban azoknak az utazóknak, akiknek az utazási csomagja a Covid19-világjárvánnyal összefüggő elháríthatatlan és rendkívüli körülmények miatt nem volt teljesíthető, az ezen utazási csomag címén teljesített kifizetések teljes, pénzben történő megtérítése helyett kizárólag a helyettesítő utazásra vonatkozó ajánlathoz való jogot biztosította.
- 77 Következésképpen a Szlovák Köztársaság a 170/2018. sz. törvény 33a. cikkének elfogadásával nem teljesítette azon kötelezettségét, hogy a nemzeti jogrendjében a 2015/2302 irányelv teljes érvényesülésének biztosítása érdekében az utóbbi jogszabály által követett célnak megfelelően hozzon meg minden szükséges intézkedést (lásd ebben az értelemben: 2022. július 12-i Nord Stream 2 kontra Parlament és Tanács ítélet, C-348/20 P, EU:C:2022:548, 69. pont).
- 78 Mindemelllett a Szlovák Köztársaság azzal érvel, hogy a Covid19-világjárvánnyal kapcsolatos kedvezőtlen helyzet *vis maiornak* minősült, amely megakadályozta őt abban, hogy teljesítse a 2015/2302 irányelvből eredő kötelezettségeit.

- 79 Ezen állítást illetően hangsúlyozni kell, hogy a Bíróság már kimondta, hogy a belső nehézségektől való félelem nem igazolhatja, hogy valamely tagállam ne tartsa tiszteletben az uniós jogból eredő kötelezettségeit (lásd ebben az értelemben: 2004. április 1-jei Bizottság kontra Olaszország ítélet, C-99/02, EU:C:2004:207, 22. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat; 2017. szeptember 13-i Bizottság kontra Belgium ítélet, C-591/14, EU:C:2017:670, 44. pont).
- 80 Kétségtelen, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlatából az következik, hogy ha valamely tagállam nem tett eleget az uniós jogból eredő kötelezettségeinek, nem kizárt, hogy az ilyen meg nem felelést illetően *vis maiorra* hivatkozzon.
- 81 E tekintetben az állandó ítélkezési gyakorlat szerint, még ha a *vis maior* fogalma nem is feltételezi az abszolút lehetetlenséget, megköveteli, hogy a szóban forgó meg nem felelés rendkívüli és előre nem látható, az arra hivatkozón kívül álló körülményeknek legyen betudható, amelyek következményeit kellő gondosság mellett sem lehetett volna elkerülni, továbbá a *vis maiorra* csak az e nehézségek orvoslásához szükséges ideig lehet hivatkozni (lásd ebben az értelemben: 2001. december 13-i Bizottság kontra Franciaország ítélet, C-1/00, EU:C:2001:687, 131. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat; 2010. március 4-i Bizottság kontra Olaszország ítélet, C-297/08, EU:C:2010:115, 85. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).
- 82 Márpedig meg kell állapítani, hogy a 170/2018. sz. törvény 33a. cikke nyilvánvalóan nem felel meg a *vis maiorra* való hivatkozásra irányadó feltételeknek.
- 83 E tekintetben először is, noha a Covid19-világjárványhoz hasonló kiterjedt egészségügyi válság a Szlovák Köztársaság érdekkörén kívül esik, valamint elháríthatatlan és rendkívüli, az olyan nemzeti szabályozás, amely a kiszolgáltatottabb utazókat javára bizonyos kivételektől eltekintve általános jelleggel mentesíti az utazási csomagok valamennyi utazásszervezőjét a 2015/2302 irányelv 12. cikkének (2)–(4) bekezdésében előírt megtérítési kötelezettségük alól az e világjárvány miatt nem teljesíthető szerződések tekintetében, magánál jellegénél fogva nem igazolható az ilyen eseményből eredő kötöttségekkel, és így nem felelhet meg a *vis maiorra* való hivatkozásra irányadó feltételeknek.
- 84 Az ilyen szabályozás ugyanis azért, hogy ténylegesen e megtérítési kötelezettség általános ideiglenes felfüggesztéséhez vezet, nem korlátozódik kizárólag azokra az esetekre, amelyekben az ilyen – különösen pénzügyi – korlátozások valóban megnyilvánultak, hanem kiterjed minden olyan szerződésre, amelyet a Covid19-világjárvánnyal összefüggő elháríthatatlan és rendkívüli körülmények miatt nem lehetett teljesíteni, anélkül hogy figyelembe vennék az érintett utazásszervezők konkrét és egyéni pénzügyi helyzetét.
- 85 Másodszor, a Bíróság rendelkezésére álló iratokból nem tűnik ki, hogy azokat a pénzügyi következményeket, amelyeket a 170/2018. sz. törvény 33a. cikkének rendelkezései kezelni kívántak, ne lehetett volna más módon elkerülni, mint a 2015/2302 irányelv 12. cikke (2)–(4) bekezdésének megsértésével, és különösen az érintett utazásszervezők javára bizonyos, valószínűleg az EUMSZ 107. cikk (2) bekezdésének b) pontja alapján engedélyezendő állami támogatási intézkedések elfogadásával, amely lehetőségre a 2020/648 ajánlás (21) és (22) preambulumbekkezdése emlékeztet, és amelyet más tagállamok is igénybe vettek.
- 86 Ebben az összefüggésben, noha a Szlovák Köztársaság hangsúlyozta, hogy az ilyen állami támogatási intézkedések elfogadását különleges nehézségek övezték, mivel ezen intézkedések rövid időn belül történő elfogadásának lehetősége többek között az utazási csomagok ágazatának meglévő szervezeti felépítésétől, valamint az ilyen intézkedések belső eljárásainak megfelelő

elfogadásához szükséges időtől függött, e tekintetben emlékeztetni kell arra, hogy a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint valamely tagállam nem hivatkozhat a belső jogrendből adódó nehézségekre az uniós jogból eredő kötelezettségek nem teljesítésének igazolása céljából (2013. június 25-i Bizottság kontra Cseh Köztársaság ítélet, C-241/11, EU:C:2013:423, 48. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat; 2014. november 6-i Bizottság kontra Belgium ítélet, C-395/13, EU:C:2014:2347, 51. pont).

- 87 Ebben az összefüggésben a Szlovák Köztársaság által előadott azon érvnek sem lehet helyt adni, amely szerint az állami támogatások nyújtásából álló megoldásnak „végső megoldásnak” kell lennie. E tekintetben ugyanis elegendő megállapítani, hogy az uniós jog lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy az e célból előírt feltételek tiszteletben tartása mellett előírják az állami támogatások bizonyos formáit, különösen azokat, amelyek az EUMSZ 107. cikk (2) bekezdésének b) pontja értelmében a belső piaccal összeegyeztethetőnek tekinthetők, miközben – amint az a jelen ítélet 77. pontjából kitűnik – e jog éppen azt nem teszi lehetővé a tagállamok számára, hogy ne teljesítsék azon kötelezettségüket, hogy nemzeti jogrendjükben minden szükséges intézkedést megtegyenek valamely irányelv, a jelen esetben a 2015/2302 irányelv teljes érvényesülésének biztosítása érdekében.
- 88 Azt is meg kell állapítani, hogy a tagállamoknak lehetőségük volt arra is, hogy olyan megoldásokat vezessenek be, amelyek nem arra szolgálnak, hogy előírják, hanem arra, hogy ösztönözzék az utazókat vagy megkönnyítsék számukra, hogy a pénz formájában történő megtérítés helyett utalványokat fogadjanak el, mivel az ilyen megoldások szintén hozzájárulhatnak az utazásszervezők likviditási problémáinak enyhítéséhez, amint az a 2020/648 ajánlásban, különösen annak (15) preambulumbekkezdésében szerepel.
- 89 Harmadszor, az olyan nemzeti szabályozás, mint a 170/2018. sz. törvény 33a. cikke, amennyiben azt írja elő, hogy az utazási csomagot nyújtó utazásszervezőket a szóban forgó utazási csomagra vonatkozó szerződés felmondásáról szóló értesítéstől számított legfeljebb 18 hónapig mentesítik a megtérítési kötelezettségük alól, nyilvánvalóan nem úgy került megállapításra, hogy hatásait a *vis maiornak* tekinthető esemény által okozott nehézségek orvoslásához szükséges időtartamra korlátozza.
- 90 Következésképpen a Bizottság által benyújtott keresetnek helyt kell adni.
- 91 A fentiek összességére tekintettel meg kell állapítani, hogy a Szlovák Köztársaság – mivel a 136/2020. sz. törvény elfogadásával a 170/2018. sz. törvénybe beiktatta a 33a. cikket – nem teljesítette a 2015/2302 irányelv 4. cikkével összefüggésben értelmezett 12. cikke (2) bekezdéséből, (3) bekezdésének b) pontjából és (4) bekezdéséből eredő kötelezettségét.

A költségekről

- 92 A Bíróság eljárási szabályzata 138. cikkének (1) bekezdése alapján a Bíróság a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte. A Szlovák Köztársaságot, mivel pervesztes lett, a Bizottság kérelmének megfelelően kötelezni kell a költségek viselésére.

A fenti indokok alapján a Bíróság (második tanács) a következőképpen határozott:

- 1) A Szlovák Köztársaság – mivel a 2020. május 20-i zákon č. 136/2020 Z. z. (136/2020. sz. törvény) elfogadásával bevezette a 2018. május 15-i zákon č. 170/2018 Z. z. o zázajdoch, spojených službách cestovného ruchu, niektorých podmienkach podnikania v cestovnom ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (az utazási csomagokról, a kapcsolódó idegenforgalmi szolgáltatásokról és az idegenforgalmi tevékenységre vonatkozó egyes feltételekről, valamint egyes törvények módosításáról és kiegészítéséről szóló 170/2018. sz. törvény) 33a. cikkét – nem teljesítette az utazási csomagokról és az utazási szolgáltatásegyüttesekről, valamint a 2006/2004/EK rendelet és a 2011/83/EU európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, továbbá a 90/314/EGK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló, 2015. november 25-i (EU) 2015/2302 európai parlamenti és tanácsi irányelv 4. cikkével együttesen olvasott 12. cikke (2) bekezdéséből, (3) bekezdésének b) pontjából és (4) bekezdéséből eredő kötelezettségét.
- 2) A Bíróság a Szlovák Köztársaságot kötelezi a költségek viselésére.

Aláírások